

Zeytinburnu Mozaikleri

The Mosaics at Zeytinburnu

Sırrı ÇÖLMEKÇİ - Emrah KAHRAMAN - Emir SON*

(Received 08 October 2022, accepted after revision 26 August 2023)

Öz

İstanbul'un Zeytinburnu İlçesi'ndeki Kazlıçeşme Sanat Galerisi'nin restorasyonu sırasında keşfedilen daha sonra 2017-2021 yıllarında İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'nün gerçekleştirdiği kazılarla açığa çıkarılan mozağin İS 4. yüzyıl ortası - İS 4. yüzyıl sonuna ait olduğu düşünülmektedir. Mozaik, Theodosius surları dışında, Porta Auera'nın (Altın Kapı) 1350 m kadar güneybatısında, Marmara Denizi kıyısından içeride 17 m yüksekliğindeki bir alanda yer almaktadır. Çok renkli mozaikte yoğun olarak tercih edilmiş geometrik motiflerle, bu motiflerin bazı kısımlarında kullanılan bitkisel bezeme unsurlarıyla meydana getirilmiş beş farklı bezeme kompozisyonuna rastlanmaktadır Bunlar; dalga ve örgü motifli iki daire içine yerleştirilmiş, merkezinde rozet bulunan sekizgen yıldız, bu merkez kompozisyonu çevreleyen birbirine geçen düğüm motifleri, iç içe geçmiş üçgenlerden oluşan dört uçlu yıldız kompozisyonu, paralelkenar dörtgenlerden oluşan sekiz uçlu yıldız motifleriyle birbirine teğet geçen dairelerin iç kısmına yerleştirilmiş karelerden oluşan geometrik kompozisyonlardır. Genel olarak motif ve kompozisyon çeşitliliği göz önüne alındığında Zeytinburnu mozaiklerinin İstanbul'da şimdiye değin var olan kısıtlı mozaik repertuarına önemli ölçüde katkı sağladığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Geç Antik, Erken Bizans Sanatı, geometrik mozaik, Konstantinopolis.

Abstract

The mosaics, which were discovered during the restoration of the Kazlıçeşme Art Gallery in the Zeytinburnu District in Istanbul, and later unearthed in the excavations carried out by the Istanbul Archaeological Museums in 2017-2021, are dated to the mid-4th century AD - the end of the 4th century AD. The mosaics are located outside the Theodosian Walls, 1350 m southwest of the Porta Aurea (Golden Gate), on an area of 17 m inland from the Marmara Sea coast. The polychrome mosaics are composed of five different compositions created mainly with geometric patterns among some parts of which varied vegetal motifs are used.

These compositions respectively are a rosette inside the octagram placed in two circles with wave and weave motifs; interlocking knots surrounding the central design; four-pointed star composition being formed of intertwined triangles, and eight-pointed star motifs consisting of parallelograms and squares placed inside the tangent circles. Considering the variety of motifs and compositions in general, it is thought that Zeytinburnu mosaics have contributed significantly to the limited mosaic repertoire that has existed in Istanbul.

Keywords: İstanbul, Late Antique, Early Byzantine Art, geometric mosaic, Constantinople.

* Sırrı Çölmekçi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Türkiye. <https://orcid.org/0009-0008-8930-3636>. E-posta: scolmekci@gmail.com

Emrah Kahraman, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Türkiye. <https://orcid.org/0000-0001-6069-4276>. E-posta: lemrahkahraman@gmail.com

Emir Son, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Türkiye. <https://orcid.org/0000-0001-9315-2078>. E-posta: emirson@windowslive.com

Giriş

Zeytinburnu mozaiklerine, İstanbul, Zeytinburnu İlçesi, Kazlıçeşme Mahallesi, sur tecrit bandı ve sit alanı dışında kalan 756 ada, 2 parseldeki Kazlıçeşme Sanat Galerisi binasının restorasyonu sırasında rastlanmış, daha sonra binanın iç ve dış kısımlarında 2017-2021 yılları arasında etaplar halinde sürdürülen kazılarla mozaik açığa çıkarılmıştır¹.

Zeytinburnu Mozaiklerinin Açığa Çıkarılması

Osmanlı döneminde hastane olarak inşa edilmiş ve daha sonra Zeytinburnu Belediye binası olarak da kullanılmış Kazlıçeşme Sanat Galerisi binası, Altın Kapı'nın kuş uçuşu 1350 m güneybatısında, Marmara Denizi'nden 320 m kadar içeride kıyı çizgisinden yüksek bir noktada yer almaktadır (Res. 1-2). Yapının güçlendirme ve restorasyon çalışmaları kapsamında binanın güneybatısındaki odanın zemin seviyesinden temele doğru yapılmış 1m derinliğindeki kazı neticesinde kapı eşiğinin altından doğuya doğru uzanan harçsız, taş örgü, 4 m uzunluğunda bir su kanalı ile aynı odanın güneybatı köşesinde mozaikin bir bölümüne rastlanmıştır. 2017 yılındaki ilk etap çalışmalarında mozaikin oda içindeki uzantısını takip etmek amacıyla zemindeki 10-20 cm kum ve mıcır katmanının kaldırılmasıyla mozaik açığa çıkarılmıştır. Kısmi noktalarda tahribata uğradığı görülen mozaikin oda duvarlarının altından binanın güney ve batısına doğru uzandığı anlaşılır (Res. 3).

Resim 1
Zeytinburnu mozaiklerinin konumu
(Kazı Arşivi).

Resim 2
Kazlıçeşme Sanat Galerisi Binası
(Kazı Arşivi).



İlk etap çalışmalarının tamamlanmasının ardından Kazlıçeşme Sanat Galerisi binasının güçlendirme ve restorasyon çalışmalarının da sona ermesiyle Zeytinburnu Belediyesi tarafından mekân içindeki mozaikin konservasyonu yapılmış ve galeri binası içerisinde mozaikli oda ziyarete açılmıştır. Daha sonra Zeytinburnu Belediyesi'nin talepleri üzerine ilgili Yenileme Kurulu tarafından verilen kararlar doğrultusunda 2019-2020 yılları arasında binanın güney cephesi önündeki ikinci etap çalışmalarıyla² mozaikin takriben 20x10 metrelik bir

1 Kazlıçeşme Sanat Galerisi binasının güneybatı köşesindeki odanın temel güçlendirme çalışmaları sırasında gerçekleştirilen kazılarda zemin mozaikinin bir bölümüne rastlanması sonrasında konu, Zeytinburnu Belediyesi tarafından İstanbul II Numaralı Yenileme Alanları Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na taşınmış ve kazılar ilgili Kurul'un kararlarıyla İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü denetiminde sürdürülmüştür. Çalışmalar süresince sikkelerin okunması ve tarihlendirilmesi konusunda desteğini sunan İstanbul Arkeoloji Müzeleri Gayri İslami Sikke Koleksiyonu uzmanı Arkeolog Sedat ÖZTOPBAŞ'a; mezarlarda bireylere ait bulguların tespiti ve belgelemesine yönelik çalışmalarda desteklerini esirgemeyen mesai arkadaşlarımız Antropolog Gökhan YILDIRIM, Yusuf ÇURKU ve Düzce Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yasemin YILMAZ'a; ayrıca destek ve ilgilerinden ötürü Zeytinburnu Belediyesi personellerine teşekkürlerimizi sunarız.

2 İlk iki etap çalışmaları "Zeytinburnu Eski Belediye Binası Restorasyon Projesi Çalışmalar Sırasında

Resim 3
Kazlıçeşme Sanat Galerisi'nde oda
içerisindeki mozaik zeminin kazı sonrası
görünümü (Kazı Arşivi).



Resim 4-5
Kazlıçeşme Sanat Galerisi'nin güney
cephesinde açığa çıkan mozaikler
(Kazı Arşivi).

alana yayılım gösteren bölümü tespit edilmiştir (Res. 4-5). Bu kısımda yapılan çalışmalarda mozaik bütünlüğünün bina içindeki kadar sağlam koruna gelmediği görülmüştür.



2021 yılında bina dışındaki mozaiklerin konservasyon çalışmaları için kaldırılması neticesinde mozaik düzleminin altında açığa çıkan mezar ve duvar kalıntılarının tespiti, çalışmanın üçüncü ve son etabını oluşturmaktadır. Bu dönemki çalışmalarda binanın güney cephesine yakın bir noktada mozaik zeminin alt seviyelerinde mermer bir lahit (mezar 1), kazı alanının güney sınırına yakın bölümde kabaca bir köşe (?) izlenimi uyandıran bir duvar hattı ve bu duvarın güney cephesine yaslandırılmış kireç taşı bloklardan oluşan başka bir mezar yapısı (mezar 2) tespit edilmiştir (Plan 1).

Mozaik yatak harcının hemen altında yer alan bezemesiz sanduka ve kapaktan oluşan doğu-batı doğrultulu lahitte (mezar 1), kapak ve sandukanın birleştiği kısmın harç ve amorf taşlarla mühürlendiği gözlenmiş olup bu mühürleme



işleminde zemin mozaiklerinden bir parçanın kullanıldığı tespit edilmiş, bunun yanı sıra kapakta da eski dönem onarım izleri görülmüştür (Res. 6). İki bireyin defnedildiği lahit içerisinde definlerin dönemlerine doğrudan ışık tutacak



Resim 6
Lahit kapağında görülen onarım izleri
(Kazı Arşivi).



Resim 7
Kazlıçeşme Sanat Galerisi'nin güney cephesinde açığa çıkan opus sectile (Kazı Arşivi).

bir veriye rastlanmazken bireylerin kemiklerinden alınan örnekler üzerinden yapılan C14 analizlerine göre ilk örnek İS 221-349 (cal.), ikinci örnek ise İS 241-383 (cal.) tarihini vermektedir³. Ayrıca lahdin hemen kuzeyinde (mozaik zemin seviyesinde) ise açık ve koyu renk, üçgen ve eşkenar dörtgen şeklinde kesilmiş taşlarla oluşturulmuş opus sectile döşemenin küçük bir parça bölümü açığa çıkarılmıştır (Res. 7).

Mezar 2'nin, kuzeyinde yer alan duvara bitişirildiği görülmekte olup duvarın işlevi anlaşılamadığından, mezar 2'nin bir mekânın iç ya da dış kısmında kalıp kalmadığı sorusu şu an için belirsizliğini korur (Res. 8). Mezar, kireç taşı blokların iç yüzeylerinin mermer plakalarla kaplanması suretiyle oluşturulmuş, ancak bireye ait kemikler oldukça kötü durumda ele geçmiştir. Mezar 2 içerisinde kemikler dışında başka bir bulguya rastlanmamıştır.



Resim 8
Mozaiklerin alt seviyesinde açığa çıkan duvar ve mezarlar (Kazı Arşivi).

Bu verilerin yanı sıra mozaik'in yatak harcı seviyesinde I. Konstantinus Dönemi'ne (İS 324-337) ait bir bronz sikke açığa çıkmıştır (Res. 9). Mezar 1 ve duvar kalıntısı arasında yapılan sondaj kazısında bu kısmın önceki dönemlerde yapılmış alt yapı çalışmaları nedeniyle stratigrafisinin zarar gördüğü ve buradaki düzensiz katmanlarda İS 4-5. yüzyıllara ait pişmiş toprak kap parçalarıyla İS 10-11. yüzyıla ait bronz bir sikke tespit edilmiştir.

Resim 9
Mozaiklerin alt seviyesinde tespit edilen İS 4. yüzyıla ait bronz sikke (Kazı Arşivi).



Zeytinburnu Mozaikleri

Zeytinburnu mozaikleri çok renkli olup *opus tessellatum* tekniğinde yapılmıştır (Res. 10). Mozaik, yoğun olarak geometrik motiflerle bunların kısmi bölümlerine yerleştirilmiş bitkisel motifleri barındıran beş farklı kompozisyondan oluşmaktadır. Bunlar; içten dışa doğru sırasıyla; mozaik'in merkezindeki dalga

3 Tübitak Rapor no: 29109288.125.05-1756/17369.



Resim 10
Yapı içerisinde tespit edilen mozaikler
(Kazı Arşivi).

ve örgü motifli iki daire içine yerleştirilmiş sekizgen yıldız, bu merkezi dizaynı çevreleyen birbirine bağlı düğüm motifleri, iç içe geçmiş üçgenlerden oluşan dört uçlu yıldız kompozisyonu, paralelkenar dörtgenlerden oluşan sekiz uçlu yıldız motifleriyle birbirine teğet geçen dairelerin iç kısmına yerleştirilmiş karelerden oluşan geometrik kompozisyonlardır.

Mozaiğin merkez kompozisyonu yaklaşık 6 m çapındaki dairenin içerisindeki sekizgen yıldız ve bunun içerisinde yer alan yuvarlak rozetten oluşur (Res. 11). Sekizgen yıldız içerisindeki merkez dairede, açık renk zemin üzerine yeşil, siyah ve kırmızı renklerde üçgenlerin her yöne doğru birer boşluk bırakılmasıyla oluşturulmuş bir çiçek motifi bulunmaktadır. Bu motifte kırmızı üçgenlerin kümelendiği bölümlerde zemin sarı renk ile hareketlendirilmiştir. Rozet, birbirine bitişik üçgenlerin merkeze doğru daralmak suretiyle uç noktalarından birbirine temas etmesiyle oluşturulmuştur. Merkez rozetle sekiz köşeli yıldız arasındaki alanlarda açık renk zemin üzerinde koyu renk stilize kıvrımlar yer almaktadır. Rozeti çevreleyen kenar çizgileri koyu yıldız yüzeyi açık renk yapraklı defne girdanlarıyla süslüdür. Yıldız oluşturan karelerden birinin yüzeyindeki defne yapraklarının kök kısımlarında yeşil tesseralar kullanılmışken diğer karedeki yapraklarda yeşil ve açık turuncu renklerin varlığı görülmektedir. Sekizgen yıldız uçlarının altındaki üçgen bölümlerde ise iç içe konumlandırılmış basamaklı piramit ve zikzaklar gibi geometrik desenler bulunmaktadır. Yıldız ile dışındaki geniş daire arasındaki kısımlarda açık renk zemin üzerinde *kantharos* ve sarmaşık motifleri ile sarı zemin üzerinde, iç içe geçmiş eşkenar dörtgenlerle doldurulmuş elips ve elipsin şişkin kısımlarına kümelenmiş pelta motifleri yer alır. Sekizgen yıldızı çevreleyen biri kalın biri ince iki sıra bordür bulunmaktadır. Daha kalın iç bordürde yeşil, kırmızı, siyah, beyaz sarı renklerden oluşan karşılıklı ters hatlar ile birbirine geçmiş düğüm bandı, ince olan dış bordürde ise koyu zemin üzerine sarı renk siyah dalga motifi yer almaktadır.

Resim 11

Mozaiğin merkezindeki dalga ve örgü motifi bordürlü iki daire içine yerleştirilmiş sekizgen yıldız kompozisyonu (Kazı Arşivi).



Merkez kompozisyonun dış kısmında sarı, kırmızı, siyah, beyaz ve yeşil renklerdeki tesseralarla oluşturulmuş birbirine bağlı düğüm motiflerinden oluşan bir diğer kompozisyon yer alır (Res. 12). Kompozisyonun merkezinden dışa doğru genişleyerek devam eden düğüm hatlarında çapı daha dar düğümler iki; daha geniş olanlar ise üç banttan meydana gelmektedir. İki banttan oluşan düğümlerin bir bandında iki şeritli geçme motifi görülürken diğer bant tek şeritten oluşmaktadır. Üç bantlı düğümlerde, bu iki tipe ek olarak birbirlerine ters konumlandırılmış yarım dairelerin sıralandığı şerit tipi bulunmaktadır. Her düğüm tipi aynı renk düzeniyle tekrar edilmiştir. Küçük düğümlerin orta kısmında koyu renk daireler yer alırken daha büyük olanlarda iç içe geçmiş zikzak ve üçgenler, en büyük düğümlerin orta kısımlarındaysa renk geçişleriyle

vurgulanmış stilize dört yapraklı çiçek motifleri bulunur. Düğüm çapları gibi merkezden dışa doğru genişleyen düğümler arasındaki alanlarda sırasıyla iki yanında sarmaşık dalları bulunan iğ motifleri, ikili lotuslar, stilize *kantharoi* ve sarmaşık yapraklarıyla çevrili *kantharoi*, en sondaki en geniş boşluklardaysa balık ağı ve dört yapraklı çiçek motifleri görülür. Dar boşluklarda tek motif tekrarlanmış olarak kullanılmışken daha geniş olanlarda iki farklı motif bir sıra atlayarak tekrar eden şekilde kullanılmıştır. Düğüm motiflerinden oluşan kompozisyon en dışta açık renk zemin üzerine koyu renk dalga motifli bir bantla son bulmaktadır.



Resim 12
Birbirine bağlı düğüm motiflerinden oluşan kompozisyon (Kazı Arşivi).

Düğüm motiflerinin son bulunduğu dalga motifli banta bitişik sarı zemin üzerine iç içe yerleştirilmiş üçgenlerin uç kısımlarının birbirlerine bitleştirilmesiyle oluşturulmuş dört kollu yıldız motifleri bulunmaktadır. Yıldızın iç kısmındaki eşkenar dörtgen içinde Süleyman düğümü, yıldızlar arasındaki boşluklarda ise iç içe geçmiş zikzak motifleri görülmektedir (Res. 13).



Resim 13
İç içe geçmiş üçgenlerden oluşan dört uçlu yıldız kompozisyonu (Kazı Arşivi).

Mozaik, odanın kuzeyinde açık renk zemin üzerinde kolları sarı renkteki paralelkenarlardan oluşan sekiz kollu yıldız kompozisyonu ile devam etmektedir (Res. 14). Yıldız motiflerinin arasında kalan geniş karelerde koyu renk zemin üzerinde Süleyman düğümü yer alırken eşkenar dörtgenlerde kırmızı, kahverengi ve krem rengi tesseralarla oluşturulmuş renk geçişleriyle vurgulanan alan siyah çizgilerle dört eşit parçaya bölünmüştür. Bu kısımda ayrıca iki şeritli geçme motifinin de kullanıldığı görülmektedir.

Resim 14

Paralelkenar dörtgenlerden oluşan sekiz uçlu yıldız motiflerinden meydana gelen kompozisyon (Kazı Arşivi).



Odanın kuzeyindeki su kanalı ile oda duvarları arasında kalan kısım içerisinde açık krem renkli daireler içerisinde iç kısımlarında yeşil, siyah, kırmızı, sarı ve krem renkte tesseralarla oluşturulmuş sarmal örgü ve şerit motifleri bulunan kareler görülür (Res. 15). Sarmal örgülerin konturları koyu renk olup yüzeyleri kırmızıdan sarı ve krem rengine doğru değişen tonlarla hareketlendirilmiştir. Açık renk dairelerin aralarında kalan kum saati şeklindeki alanlar sarı ve siyah

Resim 15

Teğet geçen dairelerin iç kısmına yerleştirilmiş karelerden oluşan kompozisyon (Kazı Arşivi).



tesseralarla bezenmiştir. Kum saati motiflerinin arasında stilize dört yapraklı çiçek motifleri bulunan siyah konturlu sarı renk zemine sahip küçük kareler yer alır. Merkez kompozisyon ile onu çevreleyen düğüm motifleriyle dört kollu yıldız motiflerinden oluşan kompozisyonlar arasındaki bağlantı kesintisiz olarak görülebilmekteyken diğer kompozisyonlar arasındaki geçişler tahribattan kaynaklı olarak net bir şekilde anlaşılamamaktadır.

Değerlendirme

Motif çeşitliliğinin varlığı bina içerisindeki odada daha net bir şekilde gözlenebilmekteyken binanın güney cephesindeki alanda merkezi rozetin bir kısmı, birbirine bağlı düğüm motifleri ve iç içe geçmiş üçgenlerden oluşan dört uçlu yıldız kompozisyonunun varlığı takip edilebilmektedir. Bu noktada bina dışında mozaığın kesin hatlarla son bulmadığı gözlenirken mozaikte tahribattan kaynaklı düzensiz kesintilerin varlığı gözlenmiş, bu durum mozaığın güneğe doğru devam etme ihtimalini düşündürmektedir.

Mozaik üzerindeki motiflerden yola çıkarak yapılan gözlemlerde, mozaığın merkez kompozisyonu olan iç içe iki daire içerisinde sekizgen yıldızla kombine edilmiş rozet kompozisyonunun bir benzerine Hatay Arkeoloji Müzesi'nde yer alan İS 4. yüzyılın sonuna tarihlendirilmiş Apolaisis Hamamı'na (Narlıca Hamamı) ait mozaikte rastlanır (Belis 2016: res. 19).

Merkez dairede, üçgenlerin her yöne doğru birer boşluk bırakılmasıyla yapılmış çiçek rozeti, sekizgen yıldız üzerindeki defne gırlandı ve sarmaşık dallarıyla kombine edilmiş *kantharos* motifinin yakın benzeri İstanbul Vilayet Binası'nın karşısındaki alanda açığa çıkmış İS 5. yüzyılın ilk yarısına ait mozaiklerde görülmektedir (Duyuran 1960: 26-27; Harrison- Lavson 1967: res. 3-5).

Benzer tipte sarmaşıklarla kombine edilmiş *kantharos* motifinin bir diğer benzeri İstanbul, Silivri'deki İS 5. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmiş mozaikte görülmektedir (Duyuran 1951: res. 1; Dalgıç 2010: 131).

Karşılıklı ters hatlar ile birbirine geçmiş düğüm bandıyla, dalga motifli bordürün benzeri ise İstanbul, Bakırköy'de Odabaşı ve Hasanpaşa Sokakları'nın kesiştiği yerde yapılan kanalizasyon temel kazısında açığa çıkan İS 4-5. yüzyıllara tarihlendirilmiş mozaikte görülmektedir (Asal 2021: res. 36).

Sekizgen yıldız üzerinde görülen defne gırlandının renk ve stil düzenlemeleri açısından bir benzeri İstanbul, Samatya'da bulunan İS 5. yüzyılın ikinci yarısına ait Dionysos mozaığında kare çerçeve içerisinde iç içe geçmiş iki daire üzerinde yer almaktadır (Dalgıç 2015: res. 3).

İkili geçme ve birbirine ters konumlandırılmış sıralı yarım dairelerden oluşan iki bantlı düğüm motifinin benzeri İS 4. yüzyılın ikinci yarısına ait İstanbul Belediye Sarayı mozaiklerinde görülmektedir (Duyuran 1955: resim 7; Dalgıç 2010: 130). Tek şeritli, iki şeritli ve birbirine ters konumlandırılmış sıralı yarım dairelerden oluşan üç bantlı düğüm motifinin benzerleri İS 4. yüzyılın ikinci yarısına ait Gaziantep'teki Dülük antik kenti bazilikası ve Kos Adası'ndaki mozaiklerde görülmektedir (Campbell 1979: res. 11; Blömer et al. 2019: res. 16-17).

Büyük düğümler arasında yer alan gölgeli rozetlerin benzeri Kos Adası'nda İS 5. yüzyılın ilk yarısına tarihli mozaikte görülür (Brouscari 1997: res. 7).

Oda içerisindeki kanal ve mekân duvarı arasındaki kısımda açığa çıkan birbirine teğet dairelerin içerisindeki karelere işlenmiş geometrik motiflerden oluşan düzenlemenin İS 4. yüzyıl ortasına tarihli bir benzeri Sardis Sinagogu'nda,

İS 5. yüzyıla ait bir benzerleri Myndos Asar Adası Bazilikası'nda, Knossos Bizans Bazilikası'nda ve İsrail'deki Ozem Kilisesi'nde görülmektedir (Frend - Johnston 1962: lev. 47, res. b; Hanfmann - Majewski 1967: res. 47; Şahin - Şener 2015: res. 26-27; Habas 2018: resim 16-17). Üçgenlerden oluşan dört uçlu yıldız motifinin yakın benzeri İstanbul Vilayet Binası'nın karşısındaki İS 5. yüzyılın ilk yarısına ait mozaiklerde görülmektedir (Duyuran 1960: 26; Harrison- Lavson 1967: res. 6).

Zeytinburnu mozaiklerinin motif ve düzenlemelerdeki özellikleri ile mozaik yatak harcı seviyesinde ele geçen sikkeler göz önüne alındığında İS 4. yüzyıl ortası ile İS 4. yüzyıl sonu arasında tarihlendirilmesi makuldür. Mozaığın, üçüncü etap çalışmalarında açığa çıkan duvar ve mezarlarla olan ilişkisi veri yetersizliği nedeniyle net bir şekilde okunmazken mozaikteki genel kompozisyon simetrisinin yanı sıra mezar ve duvarların konumları göz önüne alındığında mozaığın tüm bu bulgular hizasındaki yüzeyi kapladığı öngörülebilir. Bu noktada düğüm kompozisyonunun ortasında yer alan opus sectile döşemenin de mozaığın özgün evresine ait olmama ihtimali yüksektir.

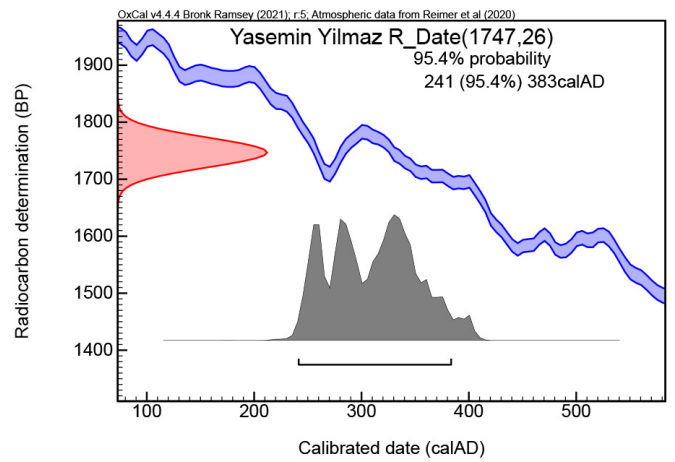
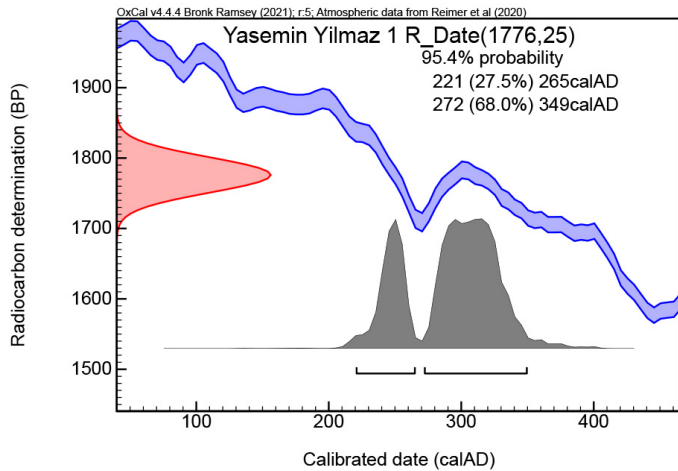
Kapak ve sandukanın mühürlendiği kısımda ele geçen mozaik parçasıyla kapaktaki onarım izlerini de hesaba katarak mozaığın lahitteki ilk definden sonra yapıldığı, ikinci bireyin ise mozaığın yapılmasından sonra zeminin bozularak lahde defnedildiği düşünülür. Kapaktaki onarımın ikinci defin için kapağın yeniden açılması sonucu oluşan hasara yönelik yapıldığı, lahdin yeniden açılması için tahrip edilen mozaığın bulunduğu alanın ise opus sectile tekniğiyle yeniden kapatılmış olduğu eldeki veriler ışığında şu aşamadaki en makul olasılığı ifade etmektedir.

Hali hazırda gerek mozaığın ait olduğu binaya ait birimlere (beden duvarı, temel, taşıyıcılar vb.) gerekse de mozaığın hangi noktada sonlandığına dair kati emarelere rastlanmamış olması, mozaığın nasıl bir planda hangi amaca yönelik inşa edilmiş bir yapıya ait olabileceği sorularına yanıt verilmesini güçleştirmektedir. Bina içinde açığa çıkan kanalın ise mozaikli binanın özgün işlevini yitirmesi sonrasında yapılmış olması muhtemeldir.

Alanda yürütülen arkeolojik kazılar sonlandırılmış olup mozaiklerin restorasyon ve konservasyon süreçleri tamamlanmış, binanın iç ve dış kısmında açığa çıkan mozaik zemini kapsayacak şekilde kazı alanı, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izinleriyle Zeytinburnu Belediyesi tarafından "Zeytinburnu Mozaik Müzesi" adıyla bir müze kompleksine dönüştürülmesi planlanmaktadır.

Grafik 1
Lahitteki (mezar 1) ikinci bireyden alınan kemik örneği sonucunun C14 grafiği (Müze Arşivi).

Grafik 2
Lahitteki (mezar 1) ikinci bireyden alınan kemik örneği sonucunun C14 grafiği (Müze Arşivi).



Kaynaklar – Bibliography

- Asal 2021 R. Asal, “Zeytinburnu ve Çevresinin Arkeolojisi İstanbul’un Mozaikleri”, O. Aydemir (ed.), Zeytinburnu Mozaikleri Sempozyum Bildirileri, İstanbul, 59-90.
- Belis 2016 A. Belis, Roman Mosaics in the J. Paul Getty Museum, Los Angeles.
- Blömer et al. 2019 M. Blömer - D. Çobanoğlu - E. Winter, “Die Stadtgrabung in Doliche Zu den Ergebnissen der Feldarbeiten 2015-2018”, *IstMitt* 69, 103-185.
- Brouscari 1997 E. Brouscari, “The Tyche of Cos on a mosaic from a Late Antique house in Cos”, S. Isager - B. Poulsen (eds.), *Patron and Pavements in Late Antiquity*, Odense, 65-77.
- Campbell 1979 S. D. Campbell, “Roman Mosaic Workshops in Turkey”, *AJA* 83, 3, 287-292.
- Çölmekçi - Kahraman 2021 S. Çölmekçi - E. Kahraman, “Zeytinburnu Eski Belediye Binası Restorasyon Çalışmaları Sırasında Tespit Edilen Zemin Mozaığı”, O. Aydemir (ed.), Zeytinburnu Mozaikleri Sempozyum Bildirileri, İstanbul, 133-141.
- Dalgıç 2015 Ö. Dalgıç, “The Triumph of Dionysos in Constantinople: A Late Fifth-Century Mosaic in Context”, *DOP* 69, 15-47.
- Dalgıç 2010 Ö. Dalgıç, “The Corpus of Floor Mosaics from Istanbul”, F. Daim - J. Drauschke (eds.), *Byzanz - das Römerreich im Mittelalter* 84, 3, Mainz, 127-134.
- Duyuran 1951 R. Duyuran, “İzmit ve Silivri’de Yapılan Arkeolojik Araştırmalar: 1947-1948”, *Belleten* XV, 213-218.
- Duyuran 1955 R. Duyuran, “Belediye Sarayı Mozaikleri”, *Arkitekt* 1954, 9-12, 166-170.
- Duyuran 1960 R. Duyuran, “İstanbul Vilayet Konağı Karşısındaki Mozayikler”, *Arkitekt* 1960, I, 298, 25-28.
- Frend - Johnston 1962 W. H. C. Frend - D. E. Johnston, “The Byzantine Basilica Church at Knossos”, *BSA* 57, 186-238.
- Habas 2018 L. Habas, “Early Byzantine Mosaic Floors of the Church at Ozem, Israel”, *JMR* 11, 97-120.
- Hanfmann - Majewski 1967 M. A. Hanfmann - L.T. Majewski, “The Ninth Campaign at Sardis (1966)”, *BASOR* 187, 9-62.
- Harrison - Lavson 1967 R. M. Harrison - G. R. J. Lavson, “İstanbul Vilayet Binasının Karşısındaki Mozaikler”, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı*, 13-14, 76-78/216-218.
- Şahin- Şener 2015 D. Şahin - Y. S. Şener, “The Basilica Mosaic on Asar Island at Myndos”, *JMR* 8, 141-166.